

КРАЇНОЗНАВЧА АСПЕКТИЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

У статті розглянуто країнознавчу аспектизацію у викладанні української мови як іноземної, котра здійснюється як процес формування країнознавчої компетенції студентів-іноземців. Країнознавчий матеріал сприяє становленню комунікативних умінь у різних сферах спілкування. Засвоєння різноманітної інформації про нову країну допомагає адекватному сприйняттю нової дійсності.

Основне завдання лінгвокраїнознавства – вивчення мовних одиниць, які найбільш яскраво відображають національні особливості носіїв мови: реалій, конотативної і фонової лексики. Культурологічна та країнознавча цінність, типовість, загальновідомість і орієнтація на сучасну дійсність – важливі критерії відбору національно-культурного компонента змісту навчання нерідної мови.

На заняттях з української мови студентам-іноземцям надають різноманітну змістову інформацію про Україну, зокрема, відомості про її географічне положення, природні особливості, державний устрій, національне господарство, а також про найважливіші віхи в історії держави, традиції та звичаї українського народу, життя і діяльність відомих українців тощо. Фонові знання можуть передаватися студентам вербальним шляхом або засвоюватись у процесі їхнього життя та діяльності в новій країні.

Дуже важливо дати студентам наочне уявлення про життя, традиції, мовні реалії країни проживання. Для досягнення цієї мети використовуються різні методи і прийоми роботи. Сучасні технології

дозволяють розширити рамки заняття, надаючи змогу застосовувати нові форми навчання (відеоуроки, віртуальні екскурсії).

Знання, набуті в процесі вивчення української мови, активізуються в реальних ситуаціях. Знання з галузі місцевого країнознавства допомагають формувати комунікативну компетенцію в умовах певного регіону.

Лінгвокраїнознавчий матеріал повинен відзначатись новизною, а також слугувати чинником для створення та підтримки інтересу до вивчення нерідної мови.

Ключові слова: лінгвокраїнознавство, країнознавство, культурологічні знання, фонові знання, комунікативна компетенція, національно-культурний компонент.

Проблему передачі знань з матеріальної та духовної культури в процесі навчання іноземної мови вивчали й аналізували такі іноземні та вітчизняні науковці, як Є.М. Верещагін, В.Г. Костомаров, Л.Б. Воскресенська, А.К. Солодка, Г.Д. Томахін, Г.В. Рогова та ін.

Теоретичні та практичні аспекти лінгвокраїнознавства досліджують сучасні вітчизняні науковці, серед яких О.М. Гринчишин, Ю.І. Гулий, Н.П. Доценко, І.І. Дорожко, Н.І. Зінченко, М.А. Нефьодова, Б.С. Островський, С.Ю. Ремизова, Н.В. Чайковська та ін.

Мета статті полягає в аналізі та визначенні ефективності країнознавчої інформації в процесі вивчення української мови як іноземної.

Під час навчання іноземної мови елементи країнознавства поєднуються з мовними явищами, котрі виступають не тільки як засіб комунікації, але і як спосіб ознайомлення студентів із новою для них дійсністю.

Поряд з оволодінням іноземною мовою відбувається засвоєння культурологічних знань і формування здатності розуміти ментальність носіїв іншої мови. Цим займається лінгвокраїнознавство, яке, з одного боку дає іноземному студенту країнознавчі відомості, необхідні та достатні для комунікації, з іншого боку, навчає прийомів і способів самостійного

вилучення фактів із системи мови: лексики, фразеології, форм мовного етикету, невербальних засобів спілкування [3, с. 7].

Основним завданням лексикології та фразеології, котрі виступають лінгвістичною базою лінгвокраїнознавства, є відбір одиниць із яскраво вираженою національно-культурною семантикою [1, с. 18].

При включенні національно-культурного компонента у зміст навчання української мови адекватними засобами для його засвоєння можуть бути літературні й музичні твори, предмети реальної дійсності та їх ілюстративні зображення, які наближають студентів до природного культурологічного середовища.

Головне лінгвокраїнознавче завдання – вивчення мовних одиниць, котрі найбільш яскраво репрезентують національні особливості носіїв мови (етнічні реалії, конотативна й фонова лексика). Культурологічна та країнознавча цінність, типовість, загальновідомість і орієнтація на сучасну дійсність є важливими критеріями відбору національно-культурного компонента змісту навчання нерідної мови.

Викладання української мови як іноземної передбачає країнознавчу аспектизацію, котру розглядають як процес формування країнознавчої компетенції учнів. Країнознавчий матеріал сприяє становленню комунікативних умінь у різних сферах спілкування. У свою чергу, засвоєння різноманітної інформації про нову країну допомагає адекватному сприйняттю нової дійсності.

Уже з першого року навчання іноземний студент не тільки вивчає мову країни, у якій він навчається, а й пізнає основні концепти культури, національного характеру, поступово осягаючи картину світу носіїв нової для нього мови [3, с. 12]. Відбір лінгвокраїнознавчого матеріалу проводиться за сферами спілкування, актуальними для іноземців:

– повсякденно-побутова (предмети побуту; проспекти-реклами готелів, перукарень; схеми-плани усіх видів транспорту; проїзні квитки; рахунки для оплати різних видів послуг);

– соціально-культурна (запрошення на виставки, концерти; програми екскурсій; вхідні квитки на видовищні заходи; довідники з ілюстраціями визначних пам'яток, карти-плани міст);

– суспільно-політична;

– навчально-професійна.

Процес включення студентів-інофонів у різні сфери спілкування безпосередньо залежить від етапу навчання, кінцевої мети, від особливостей контингенту, уподобань, потреб, національної культури, майбутньої професії тощо.

Для полегшення адаптації іноземних учнів в умовах іншомовної дійсності, для задоволення їхніх соціальних, побутових, навчальних і культурних потреб у процесі навчання відбираються та презентуються відомості про традиції, правила мовної поведінки, мовні стереотипи, форми мовленнєвого етикету, які стосуються стандартних ситуацій певної сфери спілкування.

Змістова інформація про Україну, котру студенти-іноземці отримують на заняттях з української мови, різноманітна: географічне положення, природні особливості, державний устрій, національне господарство України, а також найважливіші віхи в історії держави; традиції та звичаї українського народу, життя і діяльність відомих українців. Фонові знання передаються студентам вербальним шляхом або ж засвоюються у процесі їхнього життя та діяльності в новій країні.

Знання, набуті в процесі вивчення української мови, активізуються в реальних ситуаціях. Інформація місцевого країнознавства допомагає у формуванні комунікативної компетенції в умовах певного регіону.

Так, для розширення країнознавчих відомостей про місто, у якому навчаються студенти, можна використовувати такі тексти та відеоматеріали, як «Мій університет», «Місто, у якому я живу і навчаюся», «Сторінки історії міста».

Дуже важливо дати слухачам наочне уявлення про життя, традиції, мовні реалії країни проживання. Викладач повинен створювати на уроці реальні й уявні ситуації спілкування. Для досягнення цієї мети використовуються різні методи та прийоми роботи. Сучасні технології дають можливість застосування новітніх форм навчання, однією з яких є відеоматеріали.

Використання відеозаписів при навчанні української як іноземної підвищує ефективність засвоєння нової мови, оскільки саме через органи зору та слуху людина отримує більшу частину інформації про навколишній світ. Такі види діяльності урізноманітнюють заняття, вносять у них елементи реального життя.

Вивчення іноземної мови неможливе без роботи з текстом як однією з основних навчально-методичних одиниць. При відборі текстів слід враховувати, що будь-який з них не тільки вводить певний граматичний, лексичний і культурологічний матеріал, але і є основою для розвитку мовних і комунікативних навичок і вмінь.

Студенти виконують роботу із запропонованими текстами: переказують їх, спираючись на питання чи ілюстрації, моделюють діалоги за зразком, програмують власні висловлювання з опорою на зорову наочність. Читання текстів країнознавчого характеру виконує подвійну функцію: розширює активний і пасивний словник учнів і формує країнознавчу компетентність студентів.

У методиці навчання іноземних мов під час роботи з будь-яким текстом, включно з відеотекстом, методисти виділяють три етапи: дотекстовий, текстовий і післятекстовий. Зупинимось докладніше на етапах роботи з відеотекстом «Місто, у якому я живу і навчаюся».

Метою дотекстового етапу є мотивування студентів, зняття труднощів сприйняття тексту, налаштування на успішне виконання завдання. У зв'язку з цим педагог пропонує студентам різні типи завдань:

– передбачення змісту тексту;

- аналіз заголовка;
- попередній перегляд ключових фрагментів фільму без звуку;
- презентація списку нових слів до перегляду відео;
- зміст запитань;
- правильні чи помилкові твердження.

Ці завдання виконуються усно. Студенти відповідають на запитання викладача або ж працюють у парах, групах.

Розглянемо деякі вправи дотекстового етапу.

1. Прочитайте заголовок тексту і скажіть, про що цей відеосюжет.
2. Ознайомтеся із запитаннями до тексту й визначте основний тематичний зміст тексту.
3. Прочитайте наведені нижче твердження. До перегляду відео спробуйте визначити вірні й невірні твердження.
4. Ознайомтеся із заголовком відеофільму, із запитаннями до тексту й запишіть, що ви вже знаєте з даної теми і про що хочете дізнатись.
5. Намагайтеся здогадатись про зміст відеофрагмента за заголовком і запитанням.
6. Назвіть ключові слова, пов'язані з подібною темою.
7. Прочитайте список нових слів, які можуть зустрітись у цьому фільмі. Визначте тематику сюжету на їхній основі та згадайте вже відомі вам слова й вислови на цю тему.

Переглядом відеоматеріалів можна завершити цикл уроків з будь-якої теми. Ми розглядаємо тему «Місто, у якому я живу і навчаюся». Студенти заздалегідь отримують завдання, котрі готують їх до перегляду відео. Попереднє виконання вправ, читання текстів і складання діалогів на цю тему також сприяють підвищенню мотивації.

Текстовий етап забезпечує подальший розвиток мовленнєвої, мовної, соціокультурної компетенцій у студентів. Вправи аналізованого етапу передбачають пошук, вичленування, фіксацію і трансформацію певного мовного матеріалу.

Після перегляду відеофрагмента викладач пропонує студентам такі завдання:

- спираючись на переглянутий матеріал, підберіть еквіваленти зі своєї рідної мови до українських слів і висловів;
- доберіть українські еквіваленти до слів і виразів з вашої рідної мови;
- вставте потрібні за змістом слова;
- запишіть усі прикметники, які були використані у відеосюжеті з іменником *місто* (усі дієслова, які вживалися з іменниками *будинки, споруди, площа* тощо);
- з наведеного списку синонімічних виразів виберіть ті, які вживались (не вживались) у тексті відео.

Наступний вид завдань – завдання на розвиток рецептивних умінь (робота над змістовою та смисловою інформацією), наприклад:

- знайдіть правильні відповіді на запитання;
- назвіть правильні (неправильні) твердження;
- спираючись на план, порівняйте розрізнені речення зі смисловими частинами тексту;
- розташуйте частини тексту в логічній послідовності;
- установіть причинно-наслідкові зв'язки.

Розвитку навичок говоріння (монологічного і діалогічного мовлення) сприяють такі прийоми роботи з відеотекстом, як:

- відсутність зображення при збереженні звуку (у даному разі використовуються настанови на опис місця подій, предметів);
- вимикання звуку при збереженні зображення (з подальшим відтворенням передбачуваного тексту);
- завдання з використанням режиму «пауза» (студентам пропонують висловити припущення щодо подальшого перебігу подій);
- завдання, спрямовані на відтворення переглянутого у формі розповіді або повідомлення.

Слід зазначити, що робота з відеотекстом на підготовчому відділенні має певні особливості, оскільки лексикон слухачів і знання граматики обмежені. Дуже важливо перед переглядом відео налаштувати студентів на виконання завдання, ознайомити їх зі списком нових слів, записати на дошці запитання. Викладач може коротко передати основний сюжет відеофрагмента, пояснити, що їм належить побачити. Зміст відеотексту слід переказати простими й зрозумілими словами, щоб зняти можливі труднощі мовного, мовленнєвого та соціокультурного характеру

Проведення аудиторного заняття у вигляді «віртуальної» екскурсії із застосуванням новітніх технологій (показу слайдів, відео, презентацій, використання мережі Інтернет тощо) дозволяє ознайомити студентів-іноземців з об'єктами міста, у якому вони живуть [2, с. 48]. Віртуальна екскурсія презентує країнознавчий матеріал комплексно, і завдяки різним видам завдань досягається динаміка викладу інформації та формується цілісна картина культурного середовища, у якому інофон опановує нерідну мову.

Методисти зазначають, що такі форми занять дозволяють розвинути практичні навички аудіювання та говоріння, сприяють активізації пізнавального інтересу іноземних студентів та посиленню мотиваційного фактора в процесі засвоєння мови, що збільшує ефективність навчання в умовах мовного середовища [5].

Висновки. Отже, країнознавча аспектизація поряд з лінгвістикою створює основу для становлення та розвитку комунікативної компетенції в іноземних студентів. Лінгвокраїнознавчий матеріал повинен відзначатись новизною, має бути націленим на створення та підтримку інтересу до вивчення нерідної мови.

Засвоєні знання, отримані вміння сприяють нормативній мовній поведінці в ситуаціях спілкування, адекватності сприйняття почутого, прочитаного, написаного тощо.

Перспективним напрямком у вирішенні окресленого питання є подальше теоретичне дослідження і практична апробація використання сучасних інтерактивних технологій на заняттях з рідної мови як іноземної.

Використана література:

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. 4-е изд., перераб. и доп. / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 1990. – 246 с.
2. Ключковська І. Мандрівка Україною: Українська мова як іноземна: навч. посіб. / І. Ключковська. – Львів : Дон Боско, 2012. – 152 с.
3. Макарова Г. Розмовляймо українською. Елементарний курс: навч. посіб. / Г. Макарова. – К.: ІНКОС, 2011. – 222 с.
4. Щукин А.Н. Методика преподавания русского языка как иностранного / А.Н. Щукин. – М. : Высшая школа, 2018. – 334 с.
5. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика: Учебное пособие для преподавателей и студентов. 2-е изд., испр. и доп. / А.Н. Щукин. – М. : Филоматис, 2006. – 480 с.

References:

1. Vereshchahyn E.M., Kostomarov V.H. (1990) Yazyk i kultura: lynchvostranovedeniie v prepodavanii russkoho yazyka kak inostrannoho [Language and Culture: Language and Cultural Studies When Teaching Russian as a Foreign Language]. M.: Russkii yazyk. 246 p. [in Russian]
2. Kliuchkovska I. (2012) Mandrivka Ukrainoiu: Ukrainaska mova yak inozemna: navch. posib. [Journey around Ukraine: Ukrainian as a Foreign Language: study guide]. Lviv : Don Bosko. 152 p. [in Ukrainian]
3. Makarova H. (2011) Rozmovliaimo ukrainskoiu. Elementarnyi kurs: navch. posib [Let's Speak Ukrainian. Elementary Course: study guide]. K. : INKOS. 222 p. [in Ukrainian]

4. Shchukyn A.N. (2018) *Metodyka prepodavaniia russkoho yazyka kak inostrannoho* [Methodology of Teaching Russian as a Foreign Language]. M. : Vysshaia shkola. 334 p. [in Russian]
5. Shchukyn A.N. (2006) *Obucheniie inostrannym yazykam: Teoryia i praktika: Uchebnoie posobie dlia prepodavatelei i studentov* [Teaching Foreign Languages: Theory and Practice: Study Guide for Teachers and Students]. M. : Fylomatis. 480 p. [in Russian]

Dehtiarova T.O., Diadchenko H.V., Skvarcha O.M. Cross-cultural aspectizing as the basis for establishing and developing communicational competence of the foreign students.

The article covers cross-cultural aspectizing while teaching Ukrainian as a foreign language which occurs as a process of developing communicational competence of foreign students. Cross-cultural learning material helps to establish communicational skills in various spheres of communication. Learning diverse information about a new country assists with adequate perception of the new reality.

The main task of language and cultural studies is teaching the speech units which most vividly depict national peculiarities of the native speakers: realities, connotative and non-equivalence vocabulary. Cultural and cross-cultural value, typicality, notoriousness and orientation to the modern life are complex criteria for choosing the national and ethnical component of the foreign language teaching content.

Substantial information about Ukraine which foreign students learn at the lessons of Ukrainian Language is diverse: geographic location, nature specifics, state system and national economy of Ukraine as well as major stages of the country history, traditions and customs of people, life and work of the famous Ukrainians. Background knowledge can be shared with the student either verbally or be acquired during their stay and activity in the new country.

It is crucial to visualize for the students life, traditions, and speech realities of the country of residence. To achieve this goal different means and methods of work are used. Modern technologies allow widening the lesson format and using the new teaching means (video lessons, virtual excursions).

Knowledge gained while studying Ukrainian is activated in real situations. Local cross-cultural information helps to create communicational competence in the certain region.

Cross-cultural language material should have certain novelty and serve as a strong lever for creating and supporting the interest to studying a foreign language.

Key words: *language and cultural studies, cross-cultural studies, cultural knowledge, background knowledge, communicational competence, national and cultural component.*

Відомості про авторів:

Дегтярєва Тетяна Олегівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовної підготовки іноземних громадян Сумського державного університету

Dehtiarova Tetiana Olehivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Language Training for Foreign Citizens, Sumy State University

t.dehtiarova@drl.sumdu.edu.ua

Дядченко Ганна Вікторівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян Сумського державного університету

Diadchenko Hanna Viktorivna – Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer at the Department of Language Training for Foreign Citizens, Sumy State University

h.dyadchenko@drl.sumdu.edu.ua

Скварча Ольга Миколаївна – старший викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян Сумського державного університету

Skvarcha Olha Mykolaivna – Senior Lecturer at the Department of Language Training for Foreign Citizens, Sumy State University

o.skvarcha@drl.sumdu.edu.ua

Дегтярєва, Т.О. Країнознавча аспектизація як основа становлення й розвитку комунікативної компетенції студентів-іноземців / Т. О. Дегтярєва, Г. В. Дядченко, О. М. Скварча // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. - Вип.71: збірник наукових праць / МОН України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. - Київ: Видавничий дім "Гельветика", 2019. - С.89-92.